

- 5) G. van Klaveren. „De geschiedenis van een buitenplaats en haar lofdicht“. In: Jaarboekje Oud-Utrecht 1947/48, 95 ev.
- 6) Maandblad Oud-Utrecht 55 (1982), februari.
- 7) Vis, de Geus en Hudig. Altniederländische Fliesen. 1926-1933.
- 8) Statenarchief 349-43. Rijksarchief Utrecht.
- 9) C. C. S. Wilmer. Buitens binnen Utrecht. Vianen, 1982

- en maandblad Oud-Utrecht 35 (1962), september.
- 10) Zie ook: F. H. Landzaat. „De Stichtse gegoten Marmervloertegel“. In: Tegel 9 (1981), 9 ev.
- 11) Catalogus Nederlandse Sierkunst uit de periode 1885-1935. De Vaart, Hilversum. 1982. p. 62.
- 12) C. de Jong. Westraven, Van pannen en estriken tot tegels en platieken. 1977 (herdruk).

WILLEM STOOKER,

MAARSSSEN 24 FEBRUARI 1892 - UTRECHT 22 JULI 1983.

Begin 1954 kwam ik, vanuit de Rijksdienst voor de Monumentenzorg, in contact met Willem Stooker. Het was de spannende periode, waarin tijdens de verbouwing van de Rechtbank onderzoek werd verricht naar de restanten van de voormalige Paulusabdij (waaruit het complex ontstaan is) en waarin ook het vooronderzoek plaats vond aan de Pieterskerk. Stooker had zijn werkkamer in het ontvanggebouw van de Domtoren; in „Flora's Hof“, daarachter, lag het kantoor van zijn trouwe medewerkers, de werkplaats, het steenhouwersatelier en de materiaalopslag. Een leuk, compact dienstje, dat van vele markten thuis was. De oudste „gemeentelijke monumentendienst“, heel informeel gegroeid rond Stooker vanuit zijn opzichterschap bij de laatste fase van de Domtoren-restauratie. Hij werd daar in 1925 toegevoegd aan de architect dr. ir. G. W. van Heukelom namens de gemeente Utrecht, waarbij hij sinds 1917 in dienst was ¹⁾. In 1929 was dit werk in grote lijnen voltooid, definitief op 22 april 1931.

Het grote belang van Stookers werk in deze periode werd centraal gesteld door Th. Haakma Wagenaar in diens toespraak bij de crematie op 27 juli jl. Al bleef ook na de voltooiing de altijd zorg vragende Domtoren de dominant in zijn activiteiten, er waren méér werken met een historisch aspect in de stad en steeds weer werd Stooker daarmee belast (als hij de taak al niet zelf initieerde), daar hij in deze zijn zorgvuldigheid en zijn groeiende deskundigheid had bewezen: archeologisch werk, restauraties van monumentale panden in gemeentelijk bezit, voorbereiding van de restauraties van de overige torens, zorg voor waardevolle zaken gedurende de oorlog (o.m. de manuscripten van de U.B.I.), restauratie van werfmuren, advieswerk voor het Monumentenfonds (dat toen alleen subsidieerde, en nog slechts één pand in bezit had), adviezen voor andere particuliere restauraties, documentatiewerk en tot slot voorbereiding van het „vijfkerkenplan“. Ook vanuit andere gemeenten in de provincie werd meermalen zijn advies gevraagd (in IJsselstein al in 1937).

Zo beëindigde hij zijn ambtelijke loopbaan in 1957 als hoofdarchitect. Al die jaren was hij vrijwel elke dag,

om half 8, begonnen met een keer de Domtoren te beklimmen, die er dan ook altijd perfect uitzag, want elke ongerechtigheid moest onmiddellijk hersteld worden.

Eén bijdrage aan de stad, die aan hem te danken is, verdient nog even een aparte vermelding: die van de gebeeldhouwde lantaarnconsoles ²⁾. De werfmuur-restauraties kwamen juist op gang, toen Kees Groeneveld, na een kloosterleven in Afrika, bij Stooker als steenhouwer in dienst kwam. Hij onderkende spoedig Groenevelds grote talent en hij liet hem de consoles met toepasselijke sculptuur versieren.

Op de begroting bleef het „stenhouwerswerk“ en zodoende ontstonden er nooit discussies over de vraag of dit nu wel mocht en kon! Met een bepaalde koppigheid heel stil profiteren van - soms nauwelijks waarneembare - mogelijkheden, daar was hij een meester in. Wij zullen nooit weten, hoeveel restauraties, opknappbeurten en onderzoeken daaraan te danken zijn.

Het goede wederzijdse contact zal ertoe bijgedragen hebben, dat mij gevraagd werd hem in april 1957 op te volgen. Tot ieders verrassing begon Stooker toen nog aan een nieuwe fase: die van particulier architect. Daarnaast behield hij zijn volle belangstelling voor wat er in de stad gebeurde en leverde hij zijn bijdrage daartoe in de gemeentelijke Monumentencommissie en in het bestuur van het Monumentenfonds. Voorts inventariseerde hij ten behoeve van de toenmalige provinciale monumentencommissie.

Wederom een verrassing: toen hij 75 werd zei hij: „Ik moet plaats maken voor jongeren“. Hij wilde een voorbeeld stellen aan - minder vitale - leeftijdgenoten, die doorgingen met hun werk. Wederom volgde ik hem op: „Maak jij mijn werk maar af“. Wel bleef hij dat intensief - maar zonder bemoeizucht - volgen. Daarbij ontdekte ik, dat er meer zéér sterken in de familie voorkwamen: wanneer we in Maarssen langs het rusthuis reden zei hij steeds - zelf 76 of 77 - „Even kijken of oompje in de serre zit“.

Zo heeft hij nog 16 jaar vol belangstelling mogen waarnemen, zonder mee te doen. Enerzijds bescheiden, maar ook met een groot gevoel van eigenwaar-

Willem Stooker (86!) op de steigers bij de restauratie van kasteel De Cannenburch te Vaassen.
Foto: Paul van Vliet, 1978.

de, nooit beslag op je leggend, altijd bondig en to the point, tot op zekere hoogte bereid zich in nieuwere inzichten te verdiepen, altijd verontwaardigd over gebrek aan zorgvuldigheid en over slonzigheid. Geïnteresseerd niet alleen in de historie, maar ook in zijn medemens. Velen van de rond driehonderd aanwezigen bij zijn crematie zal hij nog in het laatste halfjaar hebben ontmoet. En - last but not least - geïnteresseerd in bloemen. Zijn prachtige grote tuin was een feest voor ieder die deze zag.

Na het overlijden van zijn vrouw, in december 1982, hield hij zich groot: „Ik mag niet mopperen, ze is toch 89 geworden”. Maar veel van het plezier was eraf, hoeveel zijn kinderen en kleinkinderen ook voor hem betekenden. Een aftakeling is hem bespaard. Voor ons blijft Stooker een man als een stuk natuursteen van de beste kwaliteit, het materiaal waarmee hij zo goed kon omgaan.

C. L. Temminck Groll

Noten:

- 1) Voordien werkte hij bij architect Martin Rietbergen, o.m. aan de uitwerking van diens ontwerp voor het in 1916 te Paramaribo gebouwde St. Vincentius-ziekenhuis.
- 2) A. Graafhuis/C. A. Baart de la Faille, *Reliëfs in Blauw*, Utrecht 1982³. Zie voor de aan hem opgedragen steen: p. 87.

Bibliografie W. Stooker

- 1938 - JbOU, 42. *Enkele mededeelingen betreffende den Westbouw der St. Nicolaaskerk.*
- JbOU, 168. *Het Cisterciënserklooster „Onze Lieve Vrouweberg” te IJsselstein.*
- 1943 - JbOU, 119. *Mededeelingen over het St. Catharijneconvent.*
- 1948 - De Timmerwerf (G.W. Utrecht, thans ROVU; aldaar aanwezig), nr. 8, 1. *Oudheidkundige Vondsten.*
- 1949 - MbOU, 89. *De Paulus abdij.*
- 1953 - Bouwk. Weekbl. 305. *De bouwmeester Frederick Matthijsz van Lobbrecht.*
- De Timmerwerf (G.W. Utrecht) nr. 29, 7, *Het Kruis staat er op!* (Jacobitoren; afb. in De Timmerwerf nr. 30, 1954, 6).
- 1954 - Heemschut, 22. *Nu eens over grachten die niet gedempt zullen worden* (Utrecht).
- MbOU, 68. *De St. Paulusabdij te Utrecht.*
- 1955 - MbOU, 65. *De St. Paulusabdij te Utrecht.*
- 1956 - MbOU, 1 en 21. *Utrechtse bouwmeesters uit de Gouden Eeuw.*
- MbOU, 73. *De jongste opgravingen te Utrecht (St. Pieterskerk).*
- 1957 - MbOU, 114. *Iets over de boerderij Laanwijk te Lopik en een Utrechtse familie.*
- De Timmerwerf (O.W. Utrecht), nr. 38, 3. *Het Cisterciënserklooster Maria ten Daele.*
- 1958 - De Timmerwerf nr. 43, 3. *De opgraving van „Mariendaal” in Zuilen* (met C. L. Temminck Groll).
- De Timmerwerf, nr. 47, 16. *A. van Beek, Metseelaar A met pensioen.* (Voorman bij archeologisch onderzoek).
- 1968 - MbOU, 16. *Iets over twee muntjes.*
- 1973 - JbOU, 148. *50 jaar monumentenzorg in stad en provincie Utrecht, 1: De monumentenzorg in de stad Utrecht tot 1957.*

J. C. Janssen, *De lotgevallen van de Utrechtse klokken in de bezettingstijd in „De Schakel“* (gem. Utrecht) van okt. 1957 is samengesteld met behulp van notities van W. Stooker.

Documentatie van W. Stooker is opgenomen in de beide tot nu toe aan de stad Utrecht gewijde afleveringen van de van Rijkswege opgestelde Geïllustreerde Beschrijving van monumenten van geschiedenis en kunst (resp. E. J. Haslinghuis, Den Haag 1956 en E. J. Haslinghuis en C. J. A. C. Peeters, *De Dom van Utrecht*, Den Haag 1965).

Over W. Stooker en zijn werk:

- 1942 - MbOU, 33. E. (= G. A. Evers). *Bij Willem Stookers 25-jarige ambtsvervulling.*
- 1957 - MbOU, 50. De J(long) W. Stooker, *erelid van Oud-Utrecht.*
  - De Timmerwerf, nr. 38, 3. Pl(anjer), *Jubilaris Stooker verlaat de dienst.*
  - Jvsl. Utrechts Monumentenfonds 1956-'57, 6.

- 1966 - MbOU, 42. C. L. Temminck Groll, *De Hervormde Kerk te Vreeswijk.*
  - MbOU, 62. Aanvulling op bovenstaande.
- 1967 - MbOU, 9. Geheel nummer met bijdragen van het Bestuur, C. L. Temminck Groll, K. de Wilde, M. D. Ozinga en T. Harteveld.
- 1970 - JbOU, 9. Meta A. Schimmel, *Nederlandse Hervormde kerk te Maarsse.*
- 1972 - MbOU, 10. C. L. T(emminck) G(roll), *W. Stooker, 80.*
- 1980 - MbOU, 150, *62 jaar gemeentelijke monumentenzorg* (n.b. dit had moeten zijn: 55 jaar).
- 1982 - MbOU, 96, *W. Stooker 90 jaar.*
- 1983 - U.N. 27 juli, C. A. Schilp, *W. Stooker overleden.*

NIEUWEGEIN EN HET GEIN

De naam Nieuwegein

Om de woningnood in het hart van de provincie Utrecht op te lossen is het plan ontwikkeld om ten zuiden van de stad Utrecht een nieuwe stad te bouwen. Hiertoe werden de gemeenten Jutphaas en Vreeswijk op 1 juli 1971 samengevoegd tot één nieuwe gemeente. Deze nieuwe gemeente kreeg de naam Nieuwegein. Deze naam is echter niet bedoeld als een grap, maar heeft een historische achtergrond. In het zuiden van de voormalige gemeente Jutphaas tegen de oude grens van de gemeente Vreeswijk heeft namelijk vroeger het stadje het Gein gelegen, waarvan hierna in het kort de historie volgt.

De voorgeschiedenis van het Gein

Het scheepvaartverkeer van de stad Utrecht met de Duitse Hanze-steden ging oorspronkelijk langs de Kromme Rijn. Om de waterstand in de rivier te beïnvloeden werd er bij Wijk bij Duurstede een dam in de Kromme Rijn gelegd. Deze dam lag er volgens een oorkonde uit 1165 al. Een gevolg hiervan was het dichtslibben van de Kromme Rijn waardoor deze als scheepvaartweg onbruikbaar werd. De stad Utrecht zocht daarom een nieuwe verbinding met de Rijn. Hiervoor is in 1148 een vaart gegraven van Utrecht naar de Hollandse IJssel. Bij het graven van deze vaart is waarschijnlijk gebruik gemaakt van een oude Rijnarm, die op enige afstand van Oudegein zuidwaarts naar de IJssel liep. Deze vaart bestond uit een gedeelte van de Vaartse Rijn en het deel, dat later de Doorslag genoemd wordt, dat uitmondt in de IJssel. De IJssel stond toen nog in open verbinding met de Lek. Om het hogere Lekwater tegen te houden is de Doorslag afgedamd. Deze dam heeft vermoedelijk eerst in de omgeving van Oudegein bij de Rantdijk ge-

legen. Later is de dam waarschijnlijk door het verlanden van het stuk Rijnarm tussen dam en IJssel naar het zuiden verplaatst.

De tol van het Gein

Reeds voor het jaar 1200 hieven de bisschoppen van Utrecht tol bij de dam in de vaart in de omgeving van Oudegein en het Gein. Tot het jaar 1200 hebben deze dam en tol waarschijnlijk bij de Rantdijk gelegen. In het jaar 1217, het jaar waarin het Gein een afzonderlijk kerspel werd, bevonden dam en tol zich in de omgeving van de oude Geinbrug, die onlangs afgebroken is. Tussen de jaren 1200 en 1217 is de dam vermoedelijk verplaatst van de omgeving van de Rantdijk naar het gebied in de nabijheid van de oude Geinbrug. Het is mogelijk dat de tol in deze periode tijdelijk bij de stad Utrecht is geheven.

Volgens een oorkonde uit 1220 mocht de bisschop van Utrecht van de keizer de tol van het Gein naar welgevallen binnen zijn gebied verleggen. Van dit recht maakte hij gebruik toen er een nieuwe handelsweg ontstond bij het graven van de nieuwe vaart van Jutphaas naar Vreeswijk omstreeks 1289, waarbij de tol gedeeltelijk naar Vreeswijk is verplaatst. Het graven van deze vaart, de Vaartse Rijn, was noodzakelijk nadat door verlanding en voor waterstaatkundige belangen de IJssel in 1285 bij het Klaphek afgedamd was. In het Gein bleef toen de tol nog noodzakelijk vanwege de handel van de plaatsen IJsselstein, Montfoort, Oudewater, Gouda, e.d. met Utrecht, welke via de IJssel en Doorslag plaats vond.

De tol van het Gein wordt samen met de tol aan de nieuwe vaart bij Vreeswijk nog in verscheidene oorkonden genoemd en zij bleven in stand tot het eind van de 16e eeuw. De Geindam, die door het adfand-